

Sonetu romane-kronikoje – Martynas Mažvydas ir jo epocha

 SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Irena NAGULEVIČIENĖ

Prieš trejus metus Jonavoje gyvenantis žurnalistas, poetas, Lietuvos kaimo rašytojų sąjungos įkūrėjas ir jos pirmininkas Kostas Fedaravičius, šio mėnesio 25-ąją minėsiantis gražią asmeninę sukaktį, išleido sonetu romaną „Abraomas Kulvietis“. O prieš kelis mėnesius pasirodė kitas sonetu romanas-kronika „Martynas Mažvydas“, skirtas pirmosios lietuviškos knygos autoriui. Jis – vienintelis kūrėjas, garsiąsias praeities asmenybes išdrįšęs pristatyti sonetu romano forma.

Drąsus įsipareigojimas

Žinome nemažai autorių, kuriančių sonetus, bet tikriausiai net pasaulio literatūroje nerasime nė vieno, kuris būtų sumanęs sukurti sonetu romaną. Tai didžiulis, sudėtingas ir neapsakomo atsidėjimo reikalaujantis darbas. Juolab kai imamasi poetiškai perteikti garsios istorinės asmenybės gyvenimą. Juk nepakanka paskaityti vieną kitą straipsnį internete, negana pateikti būdingesnių charakterio bruožų. Knygos kūrėjo užduotis – sonetais parodyti iškilų ir nepamirštamą kultūros veikėjų kančias, siekius, tikslus, perteikti tiek visuomeninius, tiek individualius vidinius išgyvenimus.

K.Fedaravičius patikino, kad medžiagą knygoms pradėjo rinkti prieš 30 metų. Reikėjo lankytis archyvuose, ieškoti įvairių analitinių straipsnių, rinkti po kruopelę visa, kas gali atverti jų abiejų – Martyno Mažvydo ir Abraomo Kulviečio – dalyvavimą kuriant istoriją sudėtingos epochos fone.

„Visa savo siela jaučiau, kad privalau sukurti sonetu romanus apie šiuos du lietuvių tautos didžiavirnius. Toks buvo mano tikslas. Dabar galiu

ros puoselėtoju A.Kulviečiu, kitaip elgiausi su pirmosios knygos autoriu mi M.Mažvydu.

Beje, abiejų leidinių apimtis, formatai ir viršeliai vienodi.

Ir žmogus, ir kunigas

Pagrindinis sonetu romano-kronikos veikėjas – prieštaringa asmenybė Martynas Mažvydas, žmogus ir liuteronų kunigas, kurio dogmoms nenori paklusti tie, kurie garbina pagonybę. Katekizmo autoriaus gyvenimo būdą paryškina visi jį supantys veikėjai.

Pagal to meto įstatymus, kunigas turėjo būti vedęs, tad M.Mažvydas, atvykęs į Ragainę, buvo priverstas vesti našlę su pulku vaikų. Knygos kūrėjas, kalbėdamas žmonos Benignos lūpomis, atskleidžia gana daug Martyno Mažvydo charakterio bruožų.

„Jis – tikras lietuvis, lietuviškai kalba,

Gerai jis supranta gimtos kalbos svarbą,

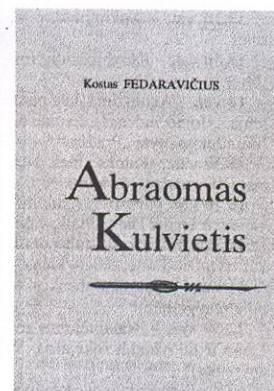
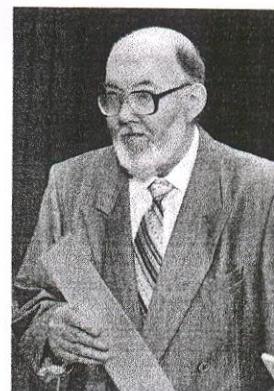
Ir pirmą katekizmą lietuviškai išleido,

Jis – man tikras žmogus Viešpaties veido.“ (110 psl.)

Šiais žodžiais išreiškta ir abiejų meilė, ir M.Mažvydo, kaip vyro, ge-

K.Fedaravičius sonetu romanuose atskleidė dviejų asmenybių gyvenimą XVI amžiuje.

Valerijaus Buklajevu nuotr.

va“. Šio iškilus autoriaus Mažvydas yra literatūrinis personažas, mano galva, negalėjo to mokyti. Filosofiskai mąstant, galbūt ir išvengtume tokią galimybę. Manau, negalėjo todėl, kad ten, Ragainėje, kur jis kunigavo, buvo pamelgę giliai išsakinijusi ir vis dar gajai pagonybė, taigi ir gyventojų lygis buvo per žemas, jog suprastų tokią būtinybę. Taip išmaščiau, nagrinėdamas ir delioidamas visus archyvuose rastus istorinius faktus. Dėl to mano sonetu romane-kronikoje Martynas Mažvydas moko tarti ne „Lietuva“, bet „Tėve mūsų“, – aiškino K.Fedaravičius.

165-ame puslapyje M.Mažvydas sako: „Kaibu aš savo Lietuvai „Tėve mūsų“/ Bučiuoju suskirdusią žemėlę prištū.“

Istoriko įžvalgos

Įdomu tai, kad visus sonetu forma išdėliotus faktus paskutinėje knygos dalyje „Taip buvo, taip yra, taip galėjo būti“ įvertina Istorikas. „Niekio amžino nėra. Kas buvo, paseno./ Kas šiandien yra, rytoj jau – seniena...“ Šiandien niekas nepasakys, kur palaidotas Martynas Mažvydas – bažnyčioj ar už bažnyčios: „Istorija žino faktų, kas genijus išliko – Gyvi – vainikuoti, į kapines – be vainiko.“

Istorikas, žvelgiantis iš šių dienų, kelia klausimus: ką reiškia Mažvydas istorijai, kas jis yra tiems, kurie dabar gyvena? „Kas Mažvydas istorijai? Knygos leidėjas? Autorius katekizmo, kunigas griekštas?“ – retoriškai klausia kūrėjas.

„Dabar svarbu, kiek stumtelėjo jis epochą, /.../, ką mes galim iš jo pasiimti,/ kad į savo kūną ir sielą gražintume rimtį/ kurios nebeturim, nes viską sumnyne,/ už mėsgalį riebų pardavę garbę, Tėvyne...“

Istorikas – tai tarsi šių dienų politinių įvykių apžvalgininkas, komentatorius, įvertinantis praeitį ir lyginantis su dabartimi. Tačiau ir jis, Martyno Mažvydo epochos vertintojas, pripažįsta, kad „Mažvydas – žvaigždė“, kad „tėjas Mažvydo skrydis lig šiolei, o „Mažvydo žodis per Lietuvą skrenda/ ir kuria šviesos ir teisybės legendą“.

„Ir Mažvydo knyga, į Lietuvą neštą,/ Skaitom iš naujo lyg Šventą Raštą“, – pabrėžiama epilogė.

Tikslas

būtinus kiekvienam

„Padariau viską, ką galėjau. Manau, kad Jonavai nelikau skolingas. Ir dar noriu pridurti: kiekvienas turi žinoti, ko atėjo į šią žemę. Epiloge Istorikas teisingai pastebi: jeigu ne Martynas Mažvydas, tiek daug kentėjas, kuriam niekas tada paminklo nepastatė, šiandien gal būtume neraštingi. Jis žengė žingsnį į kultūrą, raštą, žodį, jis pastūmėjo visą epochą į šviesą, – mąsto

knygos autorius. – O už tai, kad mano visas darbas neliko gulėti stalčiuose ir tapo prieinamas skaitytojams, esu dėkingas Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijai. Nežinau, kokių atsiliepimų sulauksiu. Jeigu kam nepatiks mano sonetu romanas-kronika, susietas su šia istorine asmenybe, tegul imasi plunksnos ir rašo savo variantą. Gal kitam pasiseks geriau. Aš matau tokią Martyną Mažvydą, taip jį ir sudėliojau knygoje.“

Biografijos santrauka

Martynas Mažvydas – raštijos lietuvių kalba pradininkas, pirmosios lietuviškos knygos autorius ir parengėjas, giesmių kūrėjas, vertėjas, liuteronų kunigas.

Tiksli gimimo data nežinoma, spėjama, kad M.Mažvydas gimė apie 1510 m. Žemaitijoje, kad jis kilęs iš smulkiųjų bajorų.

M.Mažvydas mokėsi Karaliaučiaus universitete. Studijų metais parengė pirmąjį lietuvišką katekizmą. Baigęs universitetą, išventintas į kunigus, dirbo Ragainės parapijos klebonu. Su Karaliaučiumi ir Ragaine susijęs jo gyvenimas ir veikla.

M.Mažvydas mirė 1563 m. gegužės 21 d. Ragainėje.

Mažvydo

žodis – žaibo vingis

Prologas

Mielas žmogau, Tau papasakot noriu

Apie lietuviškos dvasios elementorių

„Katechismusa prasty žadėi“, Kuris neprasmeگو laike skradžiai.

To katekizmo autorius vadinas Lietuvos Mažvydas, Martynas. Lapus knygelės laiko pirštai graibo, Jos žodžiai – vingis istorijos žaibo.

Knygelė ta labai kukli, plomutė,

Bet iš jos į Lietuvą permainingos pūtė.

Jinai lietuviškai garsiai pradžėno,

Sustojus ant kreivo Europos tako...

„Bralei, seseris, imkite mani ir skaitikiet

Ir tatau skaitydami permankiet.“

Mažvydas:

traukimas geluonies

Iš Ragainės į Lietuvą trumpas kelias,

Bet jon nuvykti man nebeįmanoma –

Kaip nebeišsprogsta sausos šakelės,

Nuvyto mano Lietuvos gyvenimas.

Aš iš Lietuvos pats save esu ištrėmęs –

Žiūriu galilai į antrą Nemuno krantą –

Akimis vaizdų iš Lietuvos pasisėmęs,

Žinau, kad jų paliest daugiau nelemta.

Aš mirsiu Prūsijoje. Ragainė mano –

Šiandien vargo namai, rytoj – kapas.

Aš nuo Lietuvos atplėsto ažuolo lapas,

Nuo ažuolo – tūkstantmečio, seno.

O Lietuva, senųjų ažuolų Tėvyne,

Palaimink mane valandą paskutinę.

K.Fedaravičius: „Jeigu kam nepatiks mano sonetu romanas-kronika, susietas su šia istorine asmenybe, tegul imasi plunksnos ir rašo savo variantą. Gal kitam pasiseks geriau.“

lengviau atsistūdi – sau iškeltas užduotis įvykdžiau. Man ramu“ – atviravo knygų autorius K.Fedaravičius.

Sudėtingesnė knyga

Gyvendamas Jonavoje, K.Fedaravičius daug savo laisvo laiko skyrė sonetu romanams. Jis pripažįsta, kad „Abraomą Kulvietį“ skaityti lengviau, nes jis parašytas, vadovaujantis įvykių seka. „Martynas Mažvydas“ deliojamas kitaip, nes čia yra sonetu romanus-kronika. Būtent pastarajame leidinyje atskleidžia kitoks vaizdavimo būdas – įvykiai kilnojami iš vienos vietos kitą, nubėgus ir ateitį, vėl grįžtama atgal. Taigi autorius nesilaiko nei įvykių, nei laiko chronologijos.

„Manau, kad skaitytojai „Martyną Mažvydą“ bus sunkiau susidėlioti nei „Abraomą Kulvietį“. Be to, katekizmo kūrėjas nuvyveno ilgiau negu Kulvietis – gimė apie 1510, o mirė 1563 metais. Mūsų kraštiečiai į Anapilį išėjo maždaug aštuoniolika metų anksčiau“ – samprotavo sonetu romanų autorius.

Ir vienoje, ir kitoje knygoje sutinkame kai kuriuos tuos pačius veikėjus – Elžbietą Kulvietienę, Abraomą motiną, Albrechtą, Prūsijos hercogą, kitus. Vienai jie bendrauja su kultū-

rumas bei ištikimybė, įvardytas ir didžiausias darbas – pirmoji lietuviška knyga. Moters monologe yra tekstų, atskleidžiančių, kad jie bendrų vaikų neturėjo, kad Martynas pyko ant girtuoklių ir tų, kurie skmadieniais į bažnyčią neina. Benigna tarytum priekaištauja Martynui: „Nėgi turi bėgti bažnyčion tavęs klausyti,/ Kai šienapjūtėjė darbas darbą ima ryti –/ Ir jie triušis sukaitė, tai matao Dievulis./ Argi skmadienį dirbti griekas didžiulis?“ (112 psl.)

Romane parodoma, kad jis buvęs gana greit užsidegantis, įsivieliantis į kivirčus žmogus. Ir pats prisipažįsta, kad jam „nervai suplyšę, darosi šakotas, /.../ intrigos, pyktis dėl smulkmėnų užverda“, dėl to „prarado kaimynams gerą vardą“. Kartą „pilies vežikas dėl pievos galvą praskėlė“, nes pats „į kivirčą dėl pievos įsivėlė“.

Autoriaus išvada

„Martynas Mažvydas“ – pirmas sonetu romanus-kronika apie pirmosios lietuviškos knygos autorių, apie jo ištikimybę lietuviškam žodžiui ir meilę Lietuvai.

„Lietuvos poetas Justinas Marcinkevičius istorinėje dramoje „Mažvydas“ vaizduoja, kaip jis, Martynas Mažvydas, moko tarti žodį „Lietu-